

УДК 372.832+372.48:94 (477)

Н. В. Ярош

ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВА У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ (60-70 рр. ХХ ст.)

У статті проаналізовано особливості використання краєзнавчого матеріалу на уроках суспільствознавства у загальноосвітніх школах України. Встановлено, що застосування матеріалів про рідний край сприяло покращенню знань учнів з даного предмету, озброювало їх навичками дослідницької роботи, допомагало поєднувати навчання з життям.

Ключові слова: краєзнавчий матеріал, суспільствознавство, загальноосвітня школа.

В статье проанализированы особенности использования краеведческого материала на уроках обществоведения в общеобразовательных школах Украины. Установлено, что применение материалов о родном крае способствовало улучшению знаний учащихся по данному предмету, вооружало их навыками исследовательской работы, помогало совмещать учебу с жизнью.

Ключевые слова: краеведческий материал, обществоведение, общеобразовательная школа.

The article analyzes the peculiarities of use of local history materials on civics lessons in secondary schools in Ukraine. It is established that the use of materials about native land helped to improve students' knowledge on the subject, developed their skills in research, promoted combining education with life.

Key words: local history material, social science, secondary school.

Постановка проблеми. Новий етап розвитку українського суспільства вимагає вирішення сучасною школою невідкладних завдань. У провідних нормативних документах держави чітко простежується спрямованість на виховання у підростаючого покоління національної самосвідомості, поваги до історії та традицій свого народу, формування громадянської позиції. Важливу роль у реалізації цих завдань покликане здійснити краєзнавство, яке забезпечує зв'язок процесу навчання і виховання учнів з особливостями народної культури та навколишнього середовища, сприяє консолідації української молоді, формуванню в неї патріотичних почуттів.

Краєзнавство є важливою складовою суспільствознавчої освіти. Використання різних форм і методів краєзнавчої роботи на уроках із предметів освітньої галузі „Суспільствознавство” в сучасній школі не можливе без вивчення педагогічного досвіду 60-70-х рр. ХХ ст. Тому доцільним є звернення до теоретичних і практичних здобутків загальної освіти на певних етапах її розвитку.

Аналіз актуальних досліджень. На різних етапах суспільного розвитку накопичений значний обсяг досліджень щодо використання краєзнавства у закладах освіти. Дана проблема знайшла своє відображення в історико-педагогічних працях Л. Бабенко, С. Бабишина, В. Бенедюк, П. Бурдейного, М. Євтуха, І. Пруса, Г. Пустовіт, О. Самоплавської, О. Тімець, В. Шульженко та інших.

Розвиток шкільного краєзнавства у певні періоди висвітлювали М. Соловей, Н. Рудницька. Методичні засади аналізували М. Костриця, М. Крачило, О. Савченко.

У той же час краєзнавча робота при вивченні суспільствознавства не аналізувались, тому виникла потреба у її історико-педагогічному дослідженні та переосмисленні з метою подальшого використання у сучасній українській школі.

Мета статті – проаналізувати особливості використання краєзнавчого матеріалу на уроках суспільствознавства у загальноосвітніх школах України у 60-70-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Головним принципом радянської системи загальної освіти у 60-70-х рр. ХХ ст. був зв'язок навчання і виховання підростаючого покоління з життям. Важливе місце у роботі вчителя історії та суспільствознавства займала краєзнавча робота, яка використовувалася як засіб такого зв'язку. Використання місцевого матеріалу давало можливість більш конкретно і доступно розкрити загальні історичні закономірності, основні суспільно-політичні поняття, пробуджувати цікавість до предмету, робити його виклад більш живим і захоплюючим. Краєзнавство відіграло значну роль у розвитку суспільно-історичного мислення учнів, давало багаті можливості для патріотичного, трудового виховання як на уро-

ках, так і в позаурочній роботі із суспільствознавства [4, с. 11].

На уроках суспільствознавства краєзнавство виступало в якості важливого дидактичного матеріалу. Зокрема, для вивчення економічних питань учителями використовувалася така місцевецька джерельна база:

- документи, які відносилися до розвитку області, краю;
- книги та брошури різного характеру в яких був присутній статистичний матеріал;
- місцеві архівні документи;
- періодичні видання краю, передачі по радіо і телебаченню на місцеві теми;
- експонати, експозиції, документи історико-краєзнавчого музею. [5, с. 95].

У інформації Вінницького облвно про підсумки роботи шкіл і відділів народної освіти за 1971-1972 навчальний рік йшлося про те, що більшість вчителів історії та суспільствознавства на уроках і в позаурочній час використовують місцевий матеріал: показники роботи підприємств, колгоспів, радгоспів, свого району, області. Прикладом цього може служити робота вчителів А.П. Грудіна, І.О. Яримчука, О.О. Іванішина, Є.О. Карасенко, Є.О. Гребенюка [7, с. 37].

Для кращого засвоєння тем пов'язаних з економічним устроєм, розподілом праці педагогі проводили екскурсії на підприємства краю. Наприклад, учителі середньої школи № 1 м. Ромни П.Д. Ганзін, Г.Д. Литвяк у 1962-1963 навчальному році організували екскурсію на завод автоматичних телефонних станцій. Разом з працівниками заводу був розроблений детальний план екскурсії, учні також одержали індивідуальні завдання по ряду питань пов'язаних з організацією праці на заводі, технологічним процесом, управлінням заводу, шефською допомогою заводу сільському господарству [2, с. 55]. Завдяки такій роботі діти спілкувалися з людьми, які працюють на даному підприємстві, умовами їх роботи, продукцією заводу.

Краєзнавство давало можливість пов'язувати вивчення суспільствознавства із здійсненням дослідницької роботи. Зокрема, відомі методисти 60-х рр. А.Т. Кінкулькін, В.І. Мазуренко, С.В.Щепрова радили учителям проводити з учнями соціологічні дослідження. У ході цієї роботи діти збирали, аналізували та узагальнювали фактичний матеріал, пов'язаний з місцевими суспільними явищами [3, с. 40].

Учителі Сумської області А.П.Вялушкіна, З.Г. Ковтунова, М.П. Проценко, М.Ю. Красовницький у своїй роботі залучали учнів до пошуку суспільно-історичних матеріалів для написання історії міст і сіл України, яка готувалася протягом 1964-1965 навчального року [6, с. 31]. Це сприяло тому, що учні отримували навички пошукової діяльності, зростала їх зацікавленість до вивчення суспільствознавства.

Про те, що краєзнавство сприяло кращому засвоєнню суспільствознавства свідчить і той

факт, що учні активно використовували місцевий матеріал при складанні підсумкової атестації. Так, у ході екзамену учениця 10 класу О. Барабан Першотравневої школи Буринського району Сумської області у своїй відповіді застосувала дані про роботу місцевого колгоспу та цукрокомбінату, наводила приклади високоефективної праці робітників цукрозаводу. Краєзнавчий матеріал допоміг учениці зробити обґрунтовані висновки [1, с. 3].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз особливостей використання краєзнавчого матеріалу на уроках суспільствознавства у загальноосвітніх школах України у 60-70-х рр. ХХ ст. дає підстави стверджувати, що систематичне та педагогічно правильне застосування краєзнавства сприяло покращенню знань учнів з даного предмету.

Краєзнавство виступало в якості важливого дидактичного матеріалу на уроках суспільствознавства, сприяло збагаченню та розширенню життєвого досвіду школярів, зміцненню зв'язку навчання з життям.

Застосування матеріалів про рідний край озброювало учнів навичками дослідницької діяльності, розвивало уміння спостерігати і роботи висновки та узагальнення наукового характеру.

Подальшого вивчення потребує проблема застосування краєзнавства на уроках суспільство-

знавства у процесі засвоєння та закріплення знань учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Держархів Сумської області, ф. Р – 3945, оп. 1, спр. 71, 53 арк.
2. Держархів Сумської області, ф. Р – 6659, оп. 1, спр. 10, 110 арк.
3. Изучение обществоведения в средней школе / Под ред. А.Т. Кинкулькина, В.И. Мазуренко, С.В. Щепрова. – М.: Просвещение, 1965. – 404 с.
4. Леванов Б. Повышаем уровень преподавания истории и обществоведения / Б.Леванов // Народное образование. – 1975.- № 6. – С. 10-14.
5. Овечкин М.И. Краеведческий материал в курсе обществоведения как средство формирования у школьников экономических понятий. Активизация познавательной деятельности учащихся на уроках истории и обществоведения / М.И.Овечкин. - Барнаул, 1974. – 106 с.
6. ЦДАВО України, ф. – 166, оп. 15, спр. 4535, 79 арк.
7. ЦДАВО України, ф. – 166, оп. 15, спр. 8236, 70 арк.